

Βιομετρικές μέθοδοι και προστασία ιδιωτικότητας:

Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΔΕΕ Michael Schwarz κατά κρατιδίου Bochum (C-291/2012)*

“Το ΔΕΕ έκρινε την αίτηση προδικαστικής παραπομπής αναφορικά με το κύρος του άρθρου 1 παρ. 2 του Κανονισμού 2252/2004, σχετικά με την καθιέρωση προτύπων για τα χαρακτηριστικά ασφαλείας και τη χρήση βιομετρικών στοιχείων στα διαβατήρια και τα ταξιδιωτικά έγγραφα των κρατών μελών (ΕΕ L 385, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) 444/2009. Η εν λόγω αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του M. Schwarz και του κρατιδίου του Bochum για την άρνηση του εν λόγω κρατιδίου να χορηγήσει διαβατήριο στον M. Schwarz χωρίς ταυτόχρονη λήψη των ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων του, τα οποία θα αποθηκεύονταν στο διαβατήριο. Το ΔΕΕ έκρινε ότι από την εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος δεν προέκυψαν στοιχεία δυνάμενα να θίξουν το κύρος του άρθρου 1 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΚ) 2252/2004 του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2004, σχετικά με την καθιέρωση προτύπων για τα χαρακτηριστικά ασφαλείας και τη χρήση βιομετρικών στοιχείων στα διαβατήρια και τα ταξιδιωτικά έγγραφα των κρατών μελών, όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) 444/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 6ης Μαΐου 2009. ”

I. Εισαγωγή

Στις μέρες μας η χρήση τεχνολογιών που παρέχουν τη δυνατότητα ηλεκτρονικής αναγνώσεως και επεξεργασίας βιομετρικών δεδομένων εξαπλώνονται με αλματώδη ταχύτητα τόσο στο δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα. Παράλληλα, οι τεχνολογίες αυτές είναι πλέον σημαντικά οικονομικότερες και ταχύτερες σε σχέση με το παρελθόν¹. Για παράδειγμα, όλο και συχνότερα φορητοί ηλεκτρονικοί υπολογιστές ή εφαρμογές έξυπνων τηλεφώνων διαθέτουν αναγνώστη δακτυλικού αποτυπώματος για βιομετρικό έλεγχο προσβάσεως². Περαιτέρω, χάρη στη σημειούμενη τε-

* Η ολοκληρωμένη απόφαση δημοσιεύεται στο παρόν τεύχος σελ. 597.

** Θερμότατες ευχαριστίες εκφράζονται στην Ένν Χατζηλιάση, Δικηγόρο, Μ.Δ.Ε. Αστικού-Εργατικού Δικαίου, Ειδική Επιστήμονα της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα για τον πολύ γόνιμο διάλογο μαζί της.

1. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012 για την προστασία των δεδομένων σχετικά με τις εξελίξεις στις βιομετρικές τεχνολογίες, διαθέσιμη σε: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2012/wp193_el.pdf, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.
2. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 2/2012 για την προστασία των δεδομένων σχετικά με αναγνώριση προσώπου στις επιχειρηματικές

Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή**,

Δρ. Ν. (Humboldt), Μ.Δ.Ε. (Παν. Αθηνών), Μ.Ρ.Η. (Harvard)

χνολογική πρόοδο στην ανάλυση DNA, τα αποτελέσματα είναι πλέον διαθέσιμα μέσα σε λίγα λεπτά και χρήσιμα για την επίλυση υποθέσεων τόσο στον ιατροδικαστικό τομέα αναφορικά με έρευνες πατρότητας και συγγένειας όσο και στον εγκλη-

ματολογικό τομέα αναφορικά με επίλυση υποθέσεων που σχετίζονται με φόνους, βιασμούς, ληστείες, τρομοκρατικές επιθέσεις, εγκληματικές ενέργειες και ιατρικά λάθη³. Το ζήτημα που ανακύπτει μέσω της χρήσεως βιομετρικών τεχνολογιών είναι ότι συνδέονται στενά με ορισμένα χαρακτηριστικά ενός ατόμου και κάποια από αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αποκάλυψη ευαίσθητων δεδομένων. Για παράδειγμα, βιομετρικά δεδομένα, όπως η μυϊκή ισχύς, το χρώμα της ίριδας του ματιού, του δέρματος κ.ο.κ., ενδέχεται να απορρέουν από τη φυλετική καταγωγή και να δικαιολογούν πιθανολογήσεις για την εξέλιξη της υγείας του υποκειμένου των δεδομένων⁴. Δεν πρέπει, επίσης, να παραβλέπεται το γεγονός ότι η χρήση των βιομετρικών τεχνολογιών καθιστά δυνατή την αυτόματη παρακολούθηση, τον εντοπισμό ή την ανάλυση των χαρακτηριστικών των προσώπων και, ως εκ τούτου, ο ενδεχόμενος αντίκτυπος τους στην ιδιωτική ζωή και το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων των ατόμων είναι σημαντικός⁵. Στο πλαίσιο της παρούσης μελέτης θα αναλυθεί με αφορμή την απόφαση ΔΕΕ Michael Schwarz κατά του κρατιδίου Bochum (C-291/2012) η επίπτωση της χρήσεως βιομετρικών μεθόδων στην ιδιωτική ζωή του ατόμου.

II. Βιομετρικές τεχνολογίες

α. Ιστορική αναδρομή

Η χρήση βιομετρικών χαρακτηριστικών έλαβε χώρα για πρώτη φορά, όταν ο Alphonse Bertillon, επικεφαλής του τμήματος εγκληματολογικής αναγνώσεως της αστυνομίας

και κινητές υπηρεσίες, διαθέσιμη σε: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2012/wp192_el.pdf, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

3. Βλ. Γεώργιο Φιτσιάλο, Αποδεικτική αξία της γενετικής πληροφορίας, σε Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη/Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή (επιμ.), Ιατρική ευθύνη και Βιοηθική, Ιατρικές εκδόσεις Πασαλιδή, Αθήνα 2014, σελ. 421 επ. (423-424).
4. Βλ. Κωνσταντίνο Ν. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013, σελ. 22-23, αρ. περιθ. 50.
5. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (υποσ. 1).

ας του Παρισίου χρησιμοποίησε την ανθρωπομετρία ή τη χρήση των διαφορετικών μεγεθών του σώματος και των αναλογιών για τον εντοπισμό των εγκληματιών στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα. Η μέθοδος αυτή του Bertillon αντικαταστάθηκε στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα από τη χρήση των δακτυλικών αποτυπωμάτων⁶, τα οποία απέτελεσαν ένα ανεκτίμητο εργαλείο στο πλαίσιο ποινικών ερευνών.

β. Ορισμός και χαρακτηριστικά βιομετρικών συστημάτων

Τα βιομετρικά χαρακτηριστικά συνιστούν βιολογικές ιδιότητες, πτυχές συμπεριφοράς, φυσιολογικά χαρακτηριστικά, προσωπικά γνωρίσματα ή επαναλαμβανόμενες κινήσεις. Τα γνωρίσματα και/ή κινήσεις είναι και τα δύο μοναδικά για το άτομο και μετρήσιμα, ακόμη κι αν τα πρότυπα που χρησιμοποιούνται στην πράξη για την τεχνική μέτρσή τους εμπεριέχουν έναν ορισμένο βαθμό πιθανολογήσεως⁷. Πρόκειται, δηλαδή, για μόνιμα γνωρίσματα ενός ανθρώπου, μέσω των οποίων είναι δυνατή η αναγνώριση ή επαλήθευση της ταυτότητάς του. Σε αυτά ανήκουν τα γενετικά δεδομένα (DNA), τα σωματικά χαρακτηριστικά (π.χ. δακτυλικά αποτυπώματα, ίριδα ματιού, γεωμετρία προσώπου) ή ακόμα και στοιχεία συμπεριφοράς (π.χ. τρόπος βαδίσματος ή πληκτρολογήσεως). Τα στοιχεία αυτά στο βαθμό που αποτελούν τμήμα της φυσιολογίας του ίδιου του ατόμου είναι αναλλοίωτα και ανά πάσα στιγμή διαθέσιμα⁸.

Τα βιομετρικά συστήματα αναφέρονται στις αυτοματοποιημένες μεθόδους αναγνώρισεως ενός προσώπου μέσω της χρήσεως των χαρακτηριστικών της φυσιολογίας ή της συμπεριφοράς⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, ένα βιομετρικό δείγμα συγκρίνεται με ένα βιομετρικό «πρότυπο», το οποίο αναφέρεται σε μια έκδοση ενός χαρακτηριστικού που κωδικοποιείται από έναν αλγόριθμο υπολογιστή, έτσι ώστε οι συγκρίσεις των καταχωρισμένων γνωρισμάτων να προσδιορίζουν επαρκώς το συγκεκριμένο άτομο¹⁰. Τα

βιομετρικά χαρακτηριστικά περιλαμβάνουν τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό των ατόμων με βάση ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό ή φυσικά χαρακτηριστικά μοναδικά για το άτομο¹¹. Κάθε ανθρώπινο χαρακτηριστικό της φυσιολογίας ή/και της συμπεριφοράς μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βιομετρικό χαρακτηριστικό, εφ' όσον πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

β_α. Καθολικότητα: κάθε άτομο πρέπει να έχει το χαρακτηριστικό.

β_β. Ο διακριτικός χαρακτήρας: κάθε δύο άτομα θα πρέπει να είναι αρκετά διαφορετικά από την άποψη των χαρακτηριστικών.

β_γ. Μονιμότητα: το χαρακτηριστικό θα πρέπει να είναι επαρκώς αμετάβλητο για ένα χρονικό διάστημα.

β_δ. Μετρησιμότητα: το χαρακτηριστικό μπορεί να μετρηθεί ποσοτικά¹².

Τα βιομετρικά χαρακτηριστικά αξιολογούνται μέσα από μια ποικιλία παραγόντων, όπως η ακρίβεια της αναγνώρισεως, η ταχύτητα, οι απαιτήσεις πόρων, οι επιπτώσεις για τους χρήστες (το σύστημα βιομετρικών στοιχείων θα πρέπει να είναι σχετικά ακίνδυνο), η αποδοχή τους από τον πληθυσμό και η αντίστασή τους σε διάφορες δόλιες μεθόδους εξαγωγής λανθασμένων συμπερασμάτων¹³. Σημαντική κατηγοριοποίηση των βιομετρικών συστημάτων αναφορικά με την κρίση περί νομιμότητας λειτουργίας τους είναι η διάκριση σε αυτά που αφήνουν ίχνη και σε αυτά που δεν αφήνουν και, ως εκ τούτου, σε αυτά που συλλέγονται εν γνώσει του υποκειμένου των δεδομένων και σε αυτά που συλλέγονται εν αγνοία του. Η συλλογή δακτυλικών αποτυπωμάτων μπορεί να λάβει χώρα εν αγνοία του προσώπου, στο οποίο αυτά αναφέρονται, σε αντίθεση με το βιομετρικό δεδομένο της ίριδας του ματιού. Οι νέες κάμερες με υψηλή ανάλυση επιτρέπουν με μια μόνο λήψη, την βιομετρική ανάλυση του προσώπου καθενός από τους χιλιάδες θεατές που ακολουθούν μια διαδήλωση ή βρίσκονται σε ένα στάδιο¹⁴.

γ. Συνηθέστερα βιομετρικά χαρακτηριστικά

Τα συνηθέστερα βιομετρικά χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα:

γ_α. Εικόνα του προσώπου

Η εικόνα του προσώπου είναι το πιο ευρέως χρησιμοποιούμενο βιομετρικό χαρακτηριστικό¹⁵. Πολλοί άνθρωποι παρουσιάζουν μια φωτογραφία ταυτότητάς τους σχεδόν σε καθημερινή βάση. Μέσω της χρήσεως βιομετρικών συστημάτων είναι δυνατό το συγκεκριμένο άτομο να ταιριάζει με

6. Βλ. Anil K. Jain/Salil Prabhakar/Arun Ross, An Introduction to Biometric Recognition, σε: 14 IEEE Transactions on Circuits and Systems for Video Technology: Special Issue on Image and Video-based Biometrics 4, 2004, διαθέσιμο σε: http://biometrics.cse.msu.edu/JainRossPrabhakarCSVT_v15.pdf, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.
7. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 4/2007 σχετικά με την έννοια του όρου «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», διαθέσιμη σε: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_el.pdf#h2-11, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.
8. Βλ. Ιωάννη Ιγγλεζάκη, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 210.
9. Βλ. Francis Fungang, Government Information Collection: U.S. E-Passports: ETA August 2006: Recent Changes Provide Additional Protection for Biometric Information Contained in U.S. Electronic Passports, 2 ISJLP 2006, σελ. 521 επ. (528).
10. Βλ. Int'l Civil Aviation Org. (ICAO), Technical Report: Development of a Logical Data Structure- (LDS) for Optional Capacity Expansion Technologies, Revision 1.7, 10-16 (18.5.2004), διαθέσιμο σε: <http://www.icao.int/mrtd/download/documents/LDS-technical%20report%202004.pdf>, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

11. Βλ. Lisa Jane McGuire, Comment, Banking on Biometrics: Your Bank's New High-Tech Method of Identification May Mean Giving Up Your Privacy, 33 AKRON L. REV. 2000, σελ. 441 επ. (444).
12. Βλ. Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross, ό.π. (υποο. 6), σελ. 1-2.
13. Βλ. Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross, ό.π. (υποο. 6), σελ. 2.
14. Βλ. www.gigapan.org, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.
15. Βλ. Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross, ό.π. (υποο. 6), σελ. 8.

την εικόνα του. Δυσκολία προσδιορισμού παρουσιάζεται, όταν η εικόνα του προσώπου έχει ληφθεί από μία δραστηριότητα διαφορετική οπτική γωνία από την αποθηκευμένη εικόνα. Τίθεται επίσης το ερώτημα κατά πόσον το πρόσωπο παρέχει επαρκή βάση για την αναγνώριση ενός μεγάλου αριθμού των ταυτοτήτων, δεδομένων των φυσικών μεταβολών που υφίσταται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας γήρανσης ή των τεχνητών μεταβολών μέσω του μακιγιάζ ή της αλλαγής της κομμώσεως¹⁶.

γβ. Υπογραφή

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η υπογραφή ενός ατόμου είναι μοναδική για αυτό. Τα βιομετρικά στοιχεία υπογραφής αποτελούν παράδειγμα νέων χρήσεων παραδοσιακών βιομετρικών τεχνολογιών¹⁷. Ωστόσο, οι υπογραφές συνιστούν έκφανση ανθρώπινης συμπεριφοράς και μπορούν να αλλάξουν κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου, καθώς επίσης και να επηρεάζονται από φυσικές και συναισθηματικές αλλαγές στο πρόσωπο. Επαγγελματίες πλαστογράφοι παραχαράκτες είναι σε θέση να αναπαράγουν υπογραφές δυνάμενες να ξεγελάσουν τα βιομετρικά συστήματα¹⁸.

γγ. Δακτυλικά αποτυπώματα

Η αναγνώριση δακτυλικών αποτυπωμάτων συγκαταλέγεται μεταξύ των παλαιότερων, ευρύτερα μελετημένων και εκτενέστερα ανεπτυγμένων βιομετρικών συστημάτων. Συστήματα αναγνώρισης δακτυλικών αποτυπωμάτων χρησιμοποιούνται πολύ συχνά, λόγω της ακριβειάς τους για τον εντοπισμό ενός ατόμου. Η μέθοδος της σαρώσεως δακτυλικών αποτυπωμάτων είναι επίσης εξαιρετικά προσιτή. Ωστόσο, οι μέθοδοι αναγνώρισης δακτυλικών αποτυπωμάτων δεν είναι πάντοτε αλάνθαστοι. Γενετικοί παράγοντες, η γήρανση, το περιβάλλον ή επαγγελματικοί λόγοι (π.χ. όσοι εκπονούν χειρωνακτική εργασία παρουσιάζουν πλήθος από κοψίματα και μώλωπες) δύνανται να μεταλλάξουν συνεχώς τα δακτυλικά αποτυπώματά τους¹⁹.

γδ. DNA (δεσοξυριβονουκλεϊκό οξύ)

Αυτό βρίσκεται στον πυρήνα των κυττάρων του κάθε ατόμου. Είναι μοναδικό για κάθε άτομο, με την εξαίρεση των πανομοιότυπων διδύμων που μοιράζονται το ίδιο DNA. Συνοδεύει τον άνθρωπο από τη στιγμή της γεννήσεώς του μέχρι το θάνατό του παραμένοντας αναλλοίωτο²⁰, σε αντίθεση με τα δακτυλικά αποτυπώματα που αλλοιώνονται ή και εξαφανίζονται από τη χειρωνακτική εργασία, επεμβάσεις ή ασθένειες. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που σχετίζονται με τη δημιουργία βάσεων δεδομένων DNA είναι το γεγονός ότι τα γενετικά δεδομένα που προέρχο-

νται από δείγματα DNA (γενετικούς τόπους) μπορούν να αποκαλύψουν - όχι άμεσα κατά τη φάση της συλλογής - πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση της υγείας, την προδιάθεση για ασθένειες ή την εθνοτική καταγωγή²¹. Περαιτέρω, αξίζει να σημειωθεί ότι η πρώτη ύλη επί της οποίας γίνονται οι γενετικές αναλύσεις μπορεί εύκολα να διασπείρεται στο περιβάλλον χωρίς καν το άτομο να το αντιλαμβάνεται²², και να μεταφέρεται στον τόπο του εγκλήματος με σκοπό τον αποπροσανατολισμό των ερευνών ή την ενοχοποίηση ή απενοχοποίηση συγκεκριμένων ατόμων²³. Με τον τρόπο αυτό, οι γενετικές πληροφορίες μπορεί να οδηγήσουν στην αντιμετώπιση ατόμων ως μη ισοτίμων μελών της κοινωνίας βάσει γενετικών διακρίσεων και γε-

21. Βλ. ΑΠΔΠΧ, Απόφαση 29/2012, διαθέσιμη σε: www.dpa.gr, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013. Στην εν λόγω απόφαση η Αρχή δέχεται ότι, ανεξαρτήτως του ειδικού χαρακτηρισμού των γενετικών τόπων STRs ως ευαίσθητα ή απλά προσωπικά δεδομένα, η δημοσίευσή τους σε ιστοσελίδα του διαδικτύου - ακόμα και αν τα δεδομένα παραμείνουν δημοσιευμένα επί μικρό χρονικό διάστημα, ενόψει του ότι είναι δυνατόν να αποθηκευτούν και να τύχουν περαιτέρω επεξεργασίας και αναδημοσίευσης σε μεταγενέστερο χρόνο - ενέχει διακινδύνευση του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα του ατόμου και θα έπρεπε για το λόγο αυτό να είχε ληφθεί άδεια της Αρχής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 2 του Ν 2472/1997. Δεδομένου, ωστόσο, ότι υπάρχει αμφισβήτηση στην επιστημονική κοινότητα για την αξιοποίηση της πληροφοριακής αξίας των γενετικών τόπων STRs, η Αρχή δεν επέβαλε διοικητική κύρωση για τη μη λήψη άδειας από την Αρχή. Σημειώνεται ότι η για τυπικούς λόγους ανακλήσιμη (με την απόφαση 73/2011 της Αρχής) απόφαση 44/2009 της ΑΠΔΠΧ (διαθέσιμη σε: www.dpa.gr, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013) θεωρούσε ότι η γενετική ανάλυση τύπου STR θα πρέπει να θεωρηθεί ως ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο που αφορά στην υγεία ή/και τη φυλετική ή εθνική καταγωγή ενός προσώπου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 2 στοιχ. β' του Ν 2472/1997. Σύμφωνα με τη Γνωμοδότηση 15/2011 του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου *Αθανασίου Κονταζή*, διαθέσιμη σε: http://eisap.gr/sites/default/files/consultations/gnom2011_0015.pdf, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013, τα γενετικά δεδομένα συνιστούν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Σαφής είναι η θέση του *Ιωάννη Δ. Ιηλεζάκη*, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 209, σύμφωνα με τον οποίο, τα γενετικά δεδομένα υπάγονται στην κατηγορία των ιατρικών δεδομένων, ήτοι των ευαίσθητων. Η Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (γενικός κανονισμός για την προστασία δεδομένων), διαθέσιμη σε: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/com_2012_11_el.pdf, 25 Ιανουαρίου 2012, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013 αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα των γενετικών δεδομένων κατατάσσοντάς τα στις ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Παράλληλα συγκαταλέγει στο άρθρο 33 παράγραφος 2 τα γενετικά, αλλά και τα βιομετρικά δεδομένα στις πράξεις επεξεργασίας που ενέχουν συγκεκριμένους κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των προσώπων, στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα λόγω της φύσεως, της εκτάσεως ή των σκοπών τους.

22. Βλ. *Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου*, Ανάλυση DNA και ποινική δικη: το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, σε: *Σύνταγμα, Δημοκρατία και Πολιτειακοί Θεσμοί*, Μνήμη Γιώργου Παπαδημητρίου II, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 337 επ. (338).

23. Βλ. ΑΠΔΠΧ, Γνωμοδότηση 15/2001, σκ. 7, διαθέσιμη σε: www.dpa.gr, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013, σύμφωνα με την οποία η ταυτότητα των υπόπτων πρέπει να προκύπτει από άλλα στοιχεία, ενδείξεις ή αποδείξεις.

16. Βλ. *Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross*, ό.π. (υποσ. 6), σελ. 9.
 17. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (1), σελ. 33.
 18. Βλ. *Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross*, ό.π. (υποσ. 6), σελ. 11.
 19. Βλ. *Margaret Betzel*, *Biometrics: Privacy Year in Review: Recent Changes in the Law of Biometrics*, 1 ISJLP 2005, σελ. 517 επ. (521).
 20. Βλ. *Ιωάννα Πολλάτου*, Ανάλυση του DNA και νέοι ορίζοντες στη διερεύνηση του εγκλήματος, *ΠοινΔικ* 2001, 1181.

νετικού στιγματισμού²⁴. Για το λόγο αυτό, η δημιουργία βάσεων δεδομένων DNA ενέχει σημαντικό κίνδυνο για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα θεμελιώδη δικαιώματα²⁵. Η εξέταση του DNA συγκεκριμένου προσώπου, ώστε να διακριβωθεί η συμμετοχή του σε συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις ή και η συγκρότηση ειδικής τράπεζας όπου θα καταχωρίζεται το γενετικό αποτύπωμα ήδη καταδικασθέντων προσώπων μπορεί να γίνουν αποδεκτά υπό την προϋπόθεση της ειδικής νομοθετικής ρυθμίσεως που προβλέπει μείζονες ουσιαστικές και διαδικαστικές εγγυήσεις²⁶. Ήδη το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)²⁷ έχει αναγνωρίσει την επεξεργασία του γενετικού υλικού ως έναν από τους θεμιτούς περιορισμούς της πληροφοριακής αυτοδιαθέσεως του ατόμου. Βάσει της Συνθήκης Prüm, γνωστής και ως “Schengen III”, προβλέπεται η διακρατική συνεργασία για την άμεση πρόσβαση των κρατικών αρχών κάθε κράτους – μέλους σε όλες τις εθνικές βάσεις δεδομένων DNA και δακτυλικών αποτυπωμάτων με σκοπό τη διερεύνηση και καταστολή εγκλημάτων. Επίσης, βάσει της Αποφάσεως 2008/615/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως²⁸, «σχετικά με την αναβάθμιση της διασυνοριακής συνεργασίας, ιδίως όσον αφορά την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του διασυνοριακού εγκλήματος», με την οποία ολοκληρώθηκε η μεταφορά της Συνθήκης του Prüm στο κοινοτικό κεκτημένο και τέθηκε η νομική βάση για τη δημιουργία του μεγαλύτερου πανευρωπαϊκού δικτύου βάσεων δεδομένων των αστυνομικών αρχών, κάθε κράτος μέλος δεν δικαιούται απλώς, αλλά υποχρεούται πλέον να δημιουργήσει αρχεία DNA για τη διεύρυνση αξιόποινων πράξεων, ενώ έχει επιπλέον την υποχρέωση να παρέχει πρόσβαση στα άλλα κράτη μέλη για την αυτοματοποιημένη αναζήτηση γενετικών αποτυπωμάτων. Με την εν λόγω Απόφαση η χώρα μας ανέλαβε διεθνείς δεσμεύσεις αναφορικά με την υποχρέωση συστάσεως εθνικών αυτοματοποιημένων αρχείων DNA και τη μέσω αυτής διευκόλυνση της διασυνοριακής ανταλλαγής πληροφοριών για την πρόληψη και διερεύνηση αξιόποινων πράξεων. Συγκεκριμένα, με βάση το άρθρο 2 παρ. 1 α’ της Αποφάσεως, η Ελλάδα ανέλαβε την υποχρέωση για την εντός τριών ετών σύσταση και τήρηση εθνικής βάσεως DNA καθώς και για την ανταλλαγή δεδομένων με άλλες εθνικές βάσεις προς το σκοπό της διερευνησεως αξιόποι-

νων πράξεων. Σύμφωνα με το άρθρο 7 της Αποφάσεως, η Ελλάδα ανέλαβε την υποχρέωση για παροχή νομικής συνδρομής μέσω της συλλογής και εξετάσεως κυτταρικού υλικού σχετικά με συγκεκριμένο και ευρισκόμενο στο έδαφος της πρόσωπο, εφόσον δεν υπάρχει ήδη διαθέσιμο το γενετικό του προφίλ στα εθνικά αρχεία.

Αναφορικά με τον τρόπο λήψεως του γενετικού υλικού, σύμφωνα με το άρθρο 5 της Συμβάσεως 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης, όλες οι πληροφορίες πρέπει να αποκτώνται «κατά τρόπο έντιμο και νόμιμο». Περαιτέρω, σύμφωνα με την αρχή 4 της Συστάσεως R (92) 1, στις περιπτώσεις που το εθνικό δίκαιο επιτρέπει τη λήψη γενετικού υλικού μπορεί να γίνεται και παρά την αντίθετη βούληση του ατόμου, χωρίς όμως να διευκρινίζεται εάν είναι θεμιτή η χρήση βίας για τη λήψη γενετικού υλικού ή εάν απλώς μπορεί να χρησιμοποιείται γενετικό υλικό που το άτομο διασπείρει στο περιβάλλον²⁹. Το ζήτημα αυτό τίγεται στην παράγραφο 43 της αιτιολογικής εκθέσεως της Συστάσεως, σύμφωνα με την οποία για το ζήτημα της λήψεως θα αποφασίσει κάθε κράτος αυτοτελώς βάσει της αρχής της αναλογικότητας. Σύμφωνα με τη Γνώμη της Επιτροπής Βιοηθικής για τη συλλογή και διαχείριση των γενετικών δεδομένων³⁰, η βίαιη αφαίρεση υλικών από το ανθρώπινο σώμα με σκοπό τη γενετική ανάλυση προσβάλλει σε κάθε περίπτωση την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή.

γε. Τρόπος πλκτρολογήσεως

Υποστηρίζεται ότι κάθε άτομο κτυπάει τα πλήκτρα σε ένα πλκτρολόγιο με μοναδικό τρόπο³¹ και, ως εκ τούτου, ο τρόπος πλκτρολογήσεως θα μπορούσε να μας προσφέρει πληροφορίες για την ταυτότητα του ατόμου. Ωστόσο, το

24. Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, Βιοτράπεζες, Έρευνα και γενετικά δεδομένα, σε Γεώργιο Μανιάτη-Λίλιαν Μήτρου, Η προστασία των γενετικών δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 19 επ. (31).
 25. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (υποσ. 1), σελ. 31.
 26. Βλ. *Λίλιαν Μήτρου*, ό.π. (υποσ. 24), σελ. 59.
 27. Βλ. ΕΔΔΑ, Απόφαση S. και Marger κατά Ηνωμένου Βασιλείου (4.12.2008), σκ. 104-105.
 28. Βλ. ΕΕ L 210 της 6.8.2008, σελ. 1, η οποία διατηρήθηκε σε ισχύ και μετά την υιοθέτηση της Αποφάσεως-Πλαισίου 2008/977/ΔΕΥ «για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τυχάνουν επεξεργασίας στο πλαίσιο της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις».

29. Βλ. διεξοδ. *Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου*, ό.π. (υποσ. 22), σελ. 346 επ. Έτσι, στο άρθρο 200Α παρ. 1 ΚΠΔ ορίζεται ότι όταν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι ένα πρόσωπο έχει τελείσει κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών, οι διοικητικές αρχές λαμβάνουν υποχρεωτικά γενετικό υλικό για ανάλυση του DNA προς το σκοπό της διαπιστώσεως της ταυτότητας του δράστη του εγκλήματος αυτού. Η ανάλυση περιορίζεται αποκλειστικά στα δεδομένα που είναι απολύτως αναγκαία για τη διαπίστωση αυτή και διεξάγεται σε κρατικό ή πανεπιστημιακό εργαστήριο. Την ανάλυση του DNA του κατηγορουμένου δικαιούται να ζητήσει ο ίδιος για την υπεράσπισή του. Βλ. σχετική Γνωμοδότηση 2/2009 της ΑΠΔΠΧ, διαθέσιμη σε: www.dpa.gr, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013, αναφορικά με την εν λόγω διάταξη του ΚΠΔ. Σύμφωνα με τη Γνωμοδότηση 15/2011, του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου *Αθανασίου Κονταξή*, ό.π. (υποσ. 21), επιτρέπεται η απόσπαση γενετικού υλικού από υπόπτους για ποινικά αδικήματα χωρίς τη συγκατάθεσή τους. Σημειώνεται ότι βάσει της Πορισμ.Αναφ.Εισ.Εμφ.Θεσ 14.10.2013, διαθέσιμη σε: <http://www.dsanet.gr/Epikairothta/Nomologia/poranafethes2013.htm>, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013, το DNA λαμβάνεται νόμιμα και στο στάδιο της προκαταρκτικής εξετάσεως από τις διοικητικές αρχές και χωρίς τη συγκατάθεση του φερομένου ως υπόπτου. Βλ. διεξοδ. κριτική από *Αντώνιο Μπρούμα*, Η Λήψη και Διατήρηση DNA στο Πλαίσιο της Ποινικής Διαδικασίας, διαθέσιμο σε: <http://lawandtech.eu/2011/11/18/dna/>, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.
 30. Βλ. *Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής*, Εισήγηση για τη συλλογή και διατήρηση γενετικών δεδομένων της 23.3.2001, διαθέσιμη σε: http://www.bioethics.gr/images/pdf/GNOMES/recom_genetic_data_gr.pdf, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.
 31. Βλ. *Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross*, ό.π. (υποσ. 6), σελ. 8.

χαρακτηριστικό αυτό απορρέει από τη συμπεριφορά του ατόμου και μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου³².

γστ. Ίριδα του ματιού

Η ίριδα είναι η χρωματιστή περιοχή του ματιού. Η οπτική υφή της διαμορφώνεται κατά τη διάρκεια της εμβρυϊκής αναπτύξεως και καθίσταται μόνιμη από την ηλικία των δύο ετών³³. Τα συστήματα ανιχνεύσεως ίριδας ήταν στο παρελθόν πολύπλοκα και ακριβά, ενώ τα νεότερα συστήματα είναι πιο προσιτά και φιλικά προς το χρήστη³⁴. Ιαπωνικές τράπεζες χρησιμοποιούν τη μέθοδο της σαρώσεως του αμφιβλαπτοειδούς (μίας διαδικασίας επαχθέστερης από τη σάρωση της ίριδας)³⁵ για τις αυτόματες τραπεζικές συναλλαγές από τα μέσα της δεκαετίας του 1990³⁶.

Περαιτέρω βιομετρικά χαρακτηριστικά είναι η δομή του προσώπου, η φωνή, αλλά και η γεωμετρία των χεριών, η μορφή των φλεβών, ο ιδιαίτερος τρόπος βαδίσματος ή ομιλίας.

III. Η ιδιαιτερότητα των βιομετρικών δεδομένων

Τα βιομετρικά συστήματα εγείρουν σοβαρές ανησυχίες κατά κύριο λόγο στον τομέα της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας δεδομένων, οι οποίες επηρέασαν την κοινωνική αποδοχή τους και τροφοδότησαν το διάλογο σχετικά με τη νομιμότητα και τα όρια της χρήσεώς τους, καθώς επίσης σχετικά με τις διασφαλίσεις και τις εγγυήσεις που απαιτούνται για τον μετριασμό των προσδιορισθέντων κινδύνων³⁷. Υπό το πρόσχημα της προστασίας του κοινωνικού συνόλου από κινδύνους, όπως η τρομοκρατία, οι δημόσιες αρχές στις σύγχρονες κοινωνίες έχουν την τάση να βλέπουν σε κάθε πολίτη ένα δυνητικό παραβάτη και στην προσπάθειά τους να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία συγκεντρώνουν ένα ολόκληρο τεχνολογικό και νομικό οπλοστάσιο που επιτρέπει την υλοποίηση αυτού που θα ονομάζαμε καθολικός κοινωνικός έλεγχος³⁸. Ο εντονότερος προβληματισμός που προκαλούν είναι αυτός της συγκεκριμένης συλλογής, αποθηκείσεως και επεξεργασίας, καθώς και η συλλογή υλικού με ιδιαίτερα ευαίσθητες πληροφορίες, η οποία μπορεί να εισβάλει στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου για άλλους σκοπούς πέραν

του αρχικού³⁹. Συγκεκριμενισμένες τεχνικές επιτρέπουν την ταυτοποίηση ατόμων εν αγνοία τους, συνιστώντας σοβαρή απειλή για την ιδιωτική ζωή και οδηγώντας σε απώλεια του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοπροσδιορισμού. Περαιτέρω, ορισμένα συστήματα μπορούν να συλλέγουν κρυφά πληροφορίες σχετικά με τη συναισθηματική κατάσταση ή τα σωματικά χαρακτηριστικά των ατόμων και να αποκαλύπτουν πληροφορίες σχετικά με την υγεία τους, με αποτέλεσμα να σημειώνεται μη αναλογική επεξεργασία δεδομένων καθώς και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων⁴⁰. Δεδομένου, επίσης ότι οι βιομετρικές τεχνολογίες δεν μπορούν να εξασφαλίσουν απόλυτη ακρίβεια, υπάρχει πάντοτε έμμεσος κίνδυνος από εσφαλμένες ταυτοποιήσεις. Σοβαρές ζημιές για το υποκειμένο των δεδομένων μπορεί να προκαλέσει η υποκλοπή ταυτότητας με τη χρήση παραποιημένων ή κλεμμένων βιομετρικών πηγών. Σημαντικός είναι επίσης και ο κίνδυνος της δημιουργίας προφίλ στο πλαίσιο της λήψεως αυτοματοποιημένων αποφάσεων ή για την πρόβλεψη συμπεριφορών ή προτιμήσεων σε μία συγκεκριμένη περίπτωση⁴¹. Οι εξελίξεις στη βιοτεχνολογία, η αρχειοθέτηση πληροφοριών για την υγεία, τη διατροφή, τις προσωπικές συνήθειες, τις ερωτικές, πολιτικές, πολιτισμικές ή άλλες επιλογές, τα βιομετρικά δεδομένα των πολιτών συγκροτούν ένα πλήρες προσωπικό προφίλ πληροφοριών, συνήθως εν αγνοία του φορέα, που δημιουργεί σημαντικούς κινδύνους τόσο για την ιδιωτική ζωή όσο και για την λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος⁴².

IV. Οι προοπτικές για το μέλλον: Προς αντικατάσταση των κωδικών προσβάσεως (passwords)

Μέσω της ευρείας χρήσεως των βιομετρικών δεδομένων αναμένεται ότι ο χρήστης δεν θα χρειάζεται στο μέλλον να καταχωρίσει τον μυστικό κωδικό του για να αποκτήσει πρόσβαση σε μια διαδικτυακή υπηρεσία, όπως συμβαίνει σήμερα. Αντιθέτως, θα πιστοποιεί την ταυτότητά του μέσω της ευρείας χρήσεως δακτυλικών αποτυπωμάτων, τοποθετώντας π.χ. στον υπολογιστή μια συσκευή ή αφήνοντας το έξυπνο κινητό του ή την ταμπλέτα του να αναγνωρίσουν το δακτυλικό αποτύπωμα, τη φωνή ή την ίριδα του ματιού του⁴³. Τα δακτυλικά αποτυπώματα του χρήστη ή το μοναδικό

32. Βλ. Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross, ό.π. (υποσ. 6), σελ. 8.
 33. Βλ. Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross, ό.π. (υποσ. 6), σελ. 10.
 34. Βλ. Anil K. Jain, Salil Prabhakar, & Arun Ross, ό.π. (υποσ. 6), σελ. 10.
 35. Βλ. Gwen "Wendy" Kennedy, Thumbs Up for Biometric Authentication!, 8 Comp. L. Rev. & Tech. J. 379 (385).
 36. Βλ. Orla O'Sullivan, Biometrics Comes to Life, A.B.A. Banking J., January 1997, σελ. 31.
 37. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (υποσ. 1), σελ. 20 επ.
 38. Βλ. Παναγιώτη Μαντζούφα, Βιοπολιτική και Βιομετρία, διαθέσιμο σε: <http://www.constitutionalism.gr/site/1828-biopolitiki-kai-biometria/>, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

39. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (υποσ. 1), σελ. 20 επ.
 40. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (υποσ. 1), σελ. 20 επ.
 41. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (υποσ. 1), σελ. 20 επ.
 42. Βλ. Παναγιώτη Μαντζούφα, ό.π. (υποσ. 38). Ο κίνδυνος για το δημοκρατικό πολίτευμα έγκειται, σύμφωνα με τον συγγραφέα, στο ότι μια διαφοροποιημένη ποιοτικά λειτουργία των πληροφοριών υπονομεύει ένα βασικό κανόνα της δημοκρατίας που είναι η ελεύθερη έκφραση της βουλήσεως των πολιτών και η επικοινωνία.
 43. Βλ. Κώστα Δηληγιάννη, Τέλος εποχής για τα password, Η ταυτότητα του χρήστη θα πιστοποιείται από μια συσκευή σαν USB στικ ή ένα

αναγνωριστικό οποιασδήποτε USB συσκευής δεν θα στέλνονται πουθενά στο Διαδίκτυο, αλλά θα ελέγχονται τοπικά. Το μόνο που θα μεταφέρεται μέσω Διαδικτύου θα είναι τα κλειδιά κρυπτογραφήσεως που δεν μπορούν να αποκρυπτογραφηθούν, για να κλαπεί η ταυτότητα του χρήστη. Ο λόγος ευρείας χρήσεως των βιομετρικών δεδομένων είναι ότι οι κωδικοί δεν προσφέρουν ικανοποιητική ασφάλεια, καθώς αποτελούν στόχο κυβερνοεγκληματιών, οι οποίοι προσπαθούν να τους κλέψουν είτε με κακόβουλο λογισμικό που καταγράφει ό,τι πληκτρολογείται στο «μολυσμένο» μηχάνημα, είτε με «ηλεκτρονικό ψάρεμα». Επίσης, είναι εξαιρετικά δύσχεστοι, λόγω του ότι είναι δυσχερές να θυμάται κανείς όλους τους κωδικούς (έχει εκτιμηθεί ότι ο μέσος Βρετανός έχει 26 κωδικούς)⁴⁴.

V. Ισχύουσα νομοθεσία

Ελλείπει ειδικής νομοθεσίας για την προστασία βιομετρικών δεδομένων, η συλλογή και επεξεργασία τους διέπεται από το γενικό Ν 2472/1997 περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο οποίος, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1, εφαρμόζεται ειδικότερα σε όλες τις μορφές αυτοματοποιημένης επεξεργασίας ή μη αυτοματοποιημένης επεξεργασίας στην περίπτωση που τα δεδομένα περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο. Ως εκ τούτου, εάν τα βιομετρικά δεδομένα δεν περιλαμβάνονται ή δεν πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο δεν υπάγονται στο πεδίο προστασίας του νόμου. Με τον τρόπο αυτό οδηγούμαστε στο άστοχο αποτέλεσμα αυτός που κλέβει το κλειδί μιας άδειας αποθήκης να τιμωρείται με φυλάκιση ή χρηματική ποινή, ενώ εκείνος που κλέβει τη φωνή ή τα δακτυλικά αποτυπώματα, με τα οποία μπορεί να ανοίξει το σπίτι ή το χώρο εργασίας του κατόχου τους ή να έχει πρόσβαση σε όλα τα αρχεία του, εάν δεν χρησιμοποιήσει τα βιομετρικά δεδομένα σε κάποιο βιομετρικό σύστημα, να μένει ατιμώρητος, δεδομένου ότι το άρθρο 22 του Ν 2472/1997 για την επιβολή ποινικών κυρώσεων προϋποθέτει την ύπαρξη αρχείου⁴⁵. Και στις περιπτώσεις αυτοματοποιημένης επεξεργασίας ή επεξεργασίας δεδομένων που περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο, το εύρος προστασίας τους δεν είναι ικανοποιητικό, δεδομένου ότι τα περισσότερα από αυτά, με την εξαίρεση των βιομετρικών δεδομένων που προσφέρουν πληροφορίες για τη φυλετική καταγωγή ή την υγεία ενός ατόμου, υπάγονται στην κατηγορία των απλών και όχι των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων,

δακτυλικό αποτύπωμα ή τη φωνή ή την ίριδα του ματιού, Εφημ. Καθημερινή, 27.12.2013, διαθέσιμο σε: http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathworld_1_22/12/2013_533404, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

44. Βλ. Κώστα Δελγιάννη, ό.π. (υποσ. 43).

45. Βλ. Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου/Ιωάννης Ναζιρης, Βιομετρικά δεδομένα: Σημασία και νομική κατοχύρωση, Εισήγηση σε Ημερίδα: Βιομετρικά δεδομένα, σύγχρονες εξελίξεις και δεοντολογία, Θεσσαλονίκη, 10.12.2009 (αδημ.).

με αποτέλεσμα να διέπονται από ελαστικότερους κανόνες σε σχέση με τα ευαίσθητα δεδομένα⁴⁶.

Η Ομάδα Εργασίας του Άρθρου 29⁴⁷ έχει ήδη αναφέρει ότι τα βιομετρικά δεδομένα αποτελούν στις περισσότερες περιπτώσεις δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, μπορούν να υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο εφόσον υπάρχει νομική βάση και η επεξεργασία είναι κατάλληλη, συναφής προς το θέμα και όχι υπερβολική σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέγονται και/ή υφίστανται περαιτέρω επεξεργασία. Σύμφωνα με τη Γνώμη 3/2012 της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29, προϋπόθεση για τη χρήση στοιχείων βιομετρίας είναι ο σαφής ορισμός του σκοπού για τον οποίο τα βιομετρικά δεδομένα συλλέγονται και υφίστανται επεξεργασία, λαμβανομένων υπόψη των κινδύνων για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των ατόμων. Η Ομάδα Εργασίας ήδη από το έγγραφο WP80 έχει επισημάνει την ανάγκη για αυστηρή διάκριση μεταξύ της επεξεργασίας βιομετρικών δεδομένων για δημόσιους σκοπούς, όπως είναι λ.χ. ο έλεγχος εισόδου στη χώρα, και εκείνης που γίνεται για την εκπλήρωση συμβατικών σκοπών, με τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου.

VI. Η εξέταση της αρχής της αναλογικότητας κατά την επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων

Υπάρχουν περιπτώσεις, στις οποίες η χρήση των βιομετρικών συστημάτων, επειδή ικανοποιούν υψηλές απαιτήσεις ασφάλειας στον έλεγχο προσβάσεως (ταυτοποιήσεως και αυθεντικοποίησεως) σε συγκεκριμένους φυσικούς χώρους (π.χ. κρίσιμες εγκαταστάσεις) ή υπολογιστικά συστήματα (π.χ. κρίσιμες εφαρμογές στρατού, τραπεζών, κ.λπ.) μπορούν να ξεπερνούν τους ενδεχόμενους κινδύνους από πλευράς προστασίας προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Κατά την ανάλυση της αναλογικότητας ενός προτεινόμενου βιομετρικού συστήματος, μία πρώτη μέριμνα είναι να διερευνηθεί αν το σύστημα είναι αναγκαίο για την κάλυψη της προσδιορισθείσας ανάγκης, ήτοι αν είναι ουσιώδους σημασίας για την ικανοποίηση της εν λόγω ανάγκης ή είναι απλώς πιο εύχεστο ή αποδοτικό ως προς το κόστος. Ένας δεύτερος παράγοντας που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι αν το σύστημα είναι πιθανό να είναι αποτελεσματικό όσον αφορά την κάλυψη της εν λόγω ανάγκης με βάση τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της βιομετρικής τεχνολογίας που προβλέπεται να χρησιμοποιηθεί. Μια τρίτη πτυχή που πρέπει να αξιολογείται είναι αν η προκύπτουσα συρρίκνωση της ιδιωτικότητας είναι

46. Βλ. Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου/Ιωάννης Ναζιρης, ό.π. (υποσ. 45).

47. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Έγγραφο WP80 εργασίας σχετικά με τα στοιχεία βιομετρίας, Αύγουστος 2003, διαθέσιμο σε: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2003/wp80_el.pdf#h2-11, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

αναλογική με οποιοδήποτε αναμενόμενο όφελος. Εάν το όφελος είναι σχετικά μικρό, όπως η ενίσχυση της ευχρηστίας ή μια μικρή εξοικονόμηση κόστους, τότε η συρρίκνωση της ιδιωτικής ζωής δεν είναι σκόπιμη. Η τέταρτη πτυχή της αξιολόγησης της επάρκειας ενός βιομετρικού συστήματος είναι να εξεταστεί αν ένα μέσο με λιγότερες επιπτώσεις σε βάρος της ιδιωτικότητας θα μπορούσε να επιτύχει τον επιδιωκόμενο σκοπό⁴⁸.

Κατά την εξέταση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ο σημαντικός αντίκτυπος τέτοιων συστημάτων στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια των ατόμων, στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα, καθώς και οι συνέπειες στα θεμελιώδη δικαιώματα. Κάθε παρεμβολή στο δικαίωμα προστασίας των δεδομένων επιτρέπεται μόνο εφόσον είναι σύνομη και αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία, για την προστασία σημαντικού δημοσίου συμφέροντος. Προκειμένου να διασφαλιστεί η τήρηση των ανωτέρω προϋποθέσεων, είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί ο στόχος που επιδιώκεται από το σύστημα και να αξιολογηθεί η αναλογικότητα των δεδομένων που πρόκειται να εισαχθούν στο σύστημα σε σχέση με τον εν λόγω στόχο. Για το σκοπό αυτό, ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να διαπιστώσει αν η επεξεργασία και οι μηχανισμοί της, οι κατηγορίες των δεδομένων που θα συλλεχθούν και θα υποβληθούν σε επεξεργασία, καθώς και η μεταφορά πληροφοριών που περιέχονται στη βάση δεδομένων είναι απαραίτητα και αναγκαία. Τα υιοθετούμενα μέτρα ασφαλείας πρέπει να είναι επαρκή και αποτελεσματικά. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να εξετάζει τα δικαιώματα που πρόκειται να χορηγηθούν στα άτομα, στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, και να διασφαλίζει την ενσωμάτωση κατάλληλου μηχανισμού στην εφαρμογή για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών.

Σε σχέση με τη χρήση βιομετρικών μεθόδων, η ελληνική Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) έχει αποφανθεί⁴⁹ ότι, ιδίως ορισμένες από αυτές, θίγουν κατάφωρα την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την προσωπικότητα του υποκειμένου των δεδομένων. Η Αρχή έχει ασχοληθεί με τη χρήση των βιομετρικών δεδομένων ως μέσο ελέγχου της ταυτότητας των εργαζομένων. Από την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 4 του Ν 2472/1997, η χρήση βιομετρικών μεθόδων για τη διαπίστωση της ταυτότητας των εργαζομένων και την πρόσβαση στο σύνολο ή τμήμα των χώρων εργασίας είναι επιτρεπτή μόνο στις περιπτώσεις που αυτό επιβάλλεται από ιδιαίτερες απαιτήσεις ασφαλείας των χώρων εργασίας και εφόσον δεν υπάρχει άλλο μέσο για την επίτευξη του σκοπού αυτού (π.χ. στρατιωτικές εγκαταστάσεις, εργαστήρια υψηλού κινδύνου). Στις περιπτώσεις αυτές, ο υπεύθυνος

επεξεργασίας οφείλει να σταθμίζει κάθε φορά, αφενός, τους υπάρχοντες κινδύνους, την έκταση των κινδύνων αυτών και τις εναλλακτικές δυνατότητες αντιμετώπισής τους και, αφετέρου, τις προσβολές της ανθρώπινης προσωπικότητας και της ιδιωτικότητας από τη χρήση τέτοιων μεθόδων. Επίσης, ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται σε γνωστοποίηση τήρησης αρχείου, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Ν 2472/1997, καθώς επίσης και σε ενημέρωση του υποκειμένου των δεδομένων, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Ν 2472/1997, για το συγκεκριμένο σύστημα, το σκοπό, τους αποδέκτες και το εύρος της επεξεργασίας. Παράλληλα, η ΑΠΔΠΧ⁵⁰ έκρινε ότι η επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων σε κεντρική βάση για τις ανάγκες βιομετρικού συστήματος που λειτουργούσε στο πλαίσιο ερευνητικού προγράμματος με αντικείμενο την ανάπτυξη τεχνολογιών ενισχύσεως της ιδιωτικότητας (Privacy Enhancing Technologies – PET) και προστασίας των προσωπικών δεδομένων και ειδικά την κρυπτογράφηση των βιομετρικών δεδομένων δεν παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, καθώς αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεξαγωγή της έρευνας. Μετέπειτα απόφαση της ΑΠΔΠΧ⁵¹ προέβη σε έλεγχο της νομιμότητας πειραματικού βιομετρικού συστήματος, το οποίο απέβλεπε στην ανάπτυξη μίας πρότυπης μεθόδου πολυτροπικής βιομετρίας, η οποία στηρίζεται στο συνδυασμό βιομετρικών δεδομένων που εξαγονται μέσω πολλαπλών φυσικών χαρακτηριστικών του ατόμου. Η Αρχή έκρινε ότι η λειτουργία του παραπάνω βιομετρικού συστήματος αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς δεν αντίκειται στις διατάξεις του Ν 2472/1997 υπό τον όρο ότι οι υπεύθυνοι επεξεργασίας οφείλουν να ενημερώσουν την Αρχή για την καταστροφή των βιομετρικών δεδομένων, καθώς και των λοιπών προσωπικών δεδομένων που έχουν συλλεχθεί στο πλαίσιο λειτουργίας των δύο πιλοτικών συστημάτων, μετά το πέρας της περιόδου των επτά ημερών που απαιτείται για την πραγματοποίηση του σκοπού της επεξεργασίας. Η ενημέρωση πρέπει να γίνει εντός δεκαπέντε ημερών από την πραγματοποίησή της, επισυνάπτοντας και το σχετικό πρωτόκολλο καταστροφής. Η Αρχή απαγόρευσε οποιαδήποτε επέκταση λειτουργιών ή άλλη τεχνική αλλαγή ή μεταβολή διαδικασιών σχετικά με την εφαρμογή και λειτουργία του βιομετρικού συστήματος, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση και έγκρισή της.

VII. Η απόφαση ΔΕΕ Michael Schwarz κατά κρατιδίου Bochum (C-291/2012)

Η ενσωμάτωση βιομετρικών δεδομένων εικόνας και δακτυλικών αποτυπωμάτων⁵² στα διαβατήρια μετέβαλε τη

48. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Γνώμη 3/2012, ό.π. (υποσ. 1), σελ. 9 επ.

49. Βλ. ΑΠΔΠΧ, Αποφάσεις 9/2003, 52/2003, 39/2004, 59/2005, 50/2007, 62/2007, διαθέσιμες σε: www.dpa.gr, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

50. Βλ. ΑΠΔΠΧ, Απόφαση 31/2010, διαθέσιμη σε: www.dpa.gr, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

51. Βλ. ΑΠΔΠΧ, Απόφαση 57/2010, διαθέσιμη σε: www.dpa.gr, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

52. Βλ. ανάλυση της αποφάσεως από *Ιωάννη Δ. Ιγγλεζάκη*, Διαβατήρια με βιομετρικά στοιχεία και προστασία προσωπικών δεδομένων

χρήση τους από περιορισμένη που ήταν προηγουμένως σε μαζική. Στόχος ήταν η ικανοποίηση ενός σκοπού δημοσίας ωφελείας⁵³ για παροχή ασφάλειας για όσους κινούνται εντός και εκτός της χώρας και ευλόγως επιθυμούν να διασφαλίζεται ότι τα προσωπικά τους στοιχεία ταυτοποιούν μόνο τους φορείς τους. Παράλληλα προβλήθηκε ένα πάγιο αίτημα αντεγκληματικής πολιτικής, προκειμένου να εντοπίζεται με ταχύτητα και ακρίβεια το πρόσωπο που έχει διαπράξει ορισμένο έγκλημα⁵⁴. Ο τρόπος επεξεργασίας των βιομετρικών στοιχείων στα διαβατήρια έγινε βάσει τεχνικών προδιαγραφών⁵⁵ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με την αποθήκευση της εικόνας του προσώπου και των δύο δακτυλικών αποτυπωμάτων⁵⁶.

Στην εν λόγω υπόθεση, ο Michael Schwarz αιτήθηκε από το κρατίδιο του Bochum της Γερμανίας τη χορήγηση διαβατηρίου, αρνούμενος όμως να υποστεί την υποχρεωτική λήψη των ψηφιακών δακτυλικών του αποτυπωμάτων. Κατόπιν της απορρίψεως του αιτήματός του από το κρατίδιο του Bochum, ο Schwarz προσέφυγε ενώπιον του αιτούντος διοικητικού δικαστηρίου Gelsenkirchen ζητώντας του να διατάξει το εν λόγω κρατίδιο να του χορηγήσει διαβατήριο χωρίς λήψη των ψηφιακών δακτυλικών του αποτυπωμάτων. Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, ο Schwarz αμφισβήτησε το κύρος του κανονισμού 2252/2004, με τον οποίο επιβάλλεται η υποχρέωση λήψεως των ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων των αιτούντων την έκδοση διαβατηρίου. Ο Schwarz υποστήριξε ότι ο κανονισμός αυτός δεν στηρίζεται σε κατάλληλη νομική βάση και πάσχει διαδικαστική πλημμέλεια. Επιπλέον, όπως ισχυρίσθηκε,

στη νομολογία ΔΕΕ. Με αφορμή την απόφαση ΔΕΕ στην υπόθεση C-291/2012, ΣΥΝΔΙΓΟΡΟΣ 100/2013,71 επ. Σύμφωνα με την αρχική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υποχρεωτική ήταν η ενσωμάτωση στα διαβατήρια μόνο της εικόνας και όχι των δακτυλικών αποτυπωμάτων. Βλ. Έγγραφο COM(2004)116-τελικό, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 98 της 23ης Απριλίου 2004, σελ. 39. Αντιθέτως, σύμφωνα με το μη δεσμευτικό Ψήφισμα νομοθετικού περιεχομένου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δεν γινόταν δεκτή η υποχρεωτική ενσωμάτωση των δακτυλικών αποτυπωμάτων, ζητώντας παράλληλα να οριστεί ρητώς στον Κανονισμό ότι δεν πρόκειται να συγκροτηθεί κεντρική βάση δεδομένων με τα δεδομένα διαβατηρίων των πολιτών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, βλ. Ψήφισμα νομοθετικού περιεχομένου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (COM(2004)0116 - C5-0101/2004 -2004/0039 (CNS), διαθέσιμο σε: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2004-0073+0+DOC+XML+V0//EL>, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

53. Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, Έγγραφο WP80, ό.π. (υποσ. 47), όπου επισημαίνεται η ανάγκη για αυστηρή διάκριση μεταξύ της επεξεργασίας βιομετρικών δεδομένων για δημόσιους σκοπούς, όπως είναι λ.χ. ο έλεγχος εισόδου στη χώρα, και εκείνης που γίνεται για την εκπλήρωση συμβατικών σκοπών, με τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου.

54. Βλ. Παναγιώτη Μαντζούφα, ό.π. (υποσ. 38).

55. Βλ. απόφαση των προδιαγραφών σε: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e_library/docs/comm_native_c_2006_2909_f_en_annex_draft_not_notified.pdf, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

56. Για διεξοδική ανάλυση τεχνικών προδιαγραφών και ζητημάτων ασφαλείας, βλ. *Εύη Χατζηλιάση και Αθηνά Μπούρκα*, Σχολιασμός αποφάσεως ΔΕΕ Michael Schwarz κατά Stadt Bochum, ΤοΣ 2013 (υπό δημοσίευση).

το άρθρο 1 παρ. 2 του εν λόγω Κανονισμού προσβάλλει το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το οποίο κατοχυρώνεται, αφενός, σε γενικότερο πλαίσιο, στο άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως περί του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και, αφετέρου, πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 8 του Χάρτη. Υπό τις συνθήκες αυτές, το διοικητικό δικαστήριο Gelsenkirchen αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (ΔΕΕ) προδικαστικό ερώτημα αναφορικά με την εγκυρότητα του άρθρου 1, παράγραφος 2, του Κανονισμού [2252/2004]. Ως εκ τούτου, στην κρινόμενη υπόθεση Michael Schwarz κατά του κρατιδίου του Bochum (C-291/2012), το ΔΕΕ κλήθηκε να εξετάσει το κύρος του άρθρου 1 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΚ) 2252/2004 του Συμβουλίου (όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) 444/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, Επίσημη Εφημερίδα, αριθ. L142/1 της 06/06/2009 σ. 1-4.) σχετικά με την καθιέρωση προτύπων για τα χαρακτηριστικά ασφαλείας και τη χρήση βιομετρικών στοιχείων στα διαβατήρια και τα ταξιδιωτικά έγγραφα των κρατών μελών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, «Τα διαβατήρια και τα ταξιδιωτικά έγγραφα περιλαμβάνουν μέσω αποθήκευσης υψηλής ασφαλείας, το οποίο περιέχει εικόνα προσώπου. Τα κράτη μέλη περιλαμβάνουν επίσης την ενσωμάτωση δύο επιπέδων δακτυλικών αποτυπωμάτων υπό μορφή που εξασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα. Τα δεδομένα ενσωματώνονται κατά τρόπο ασφαλή και το μέσο αποθήκευσης διαθέτει επαρκή χωρητικότητα και ικανότητα, προκειμένου να διασφαλίζεται η ακεραιότητα, η αυθεντικότητα και η εμπιστευτικότητα των δεδομένων». Η ενσωμάτωση στα διαβατήρια βιομετρικών δεδομένων, μεταξύ των οποίων τα δακτυλικά αποτυπώματα, καθώς και η εναρμόνιση των χαρακτηριστικών ασφαλείας αποσκοπεί να καταστήσει περισσότερο αξιόπιστη την αντιστοιχία μεταξύ του διαβατηρίου και του κατόχου, προκειμένου να αποφευχθεί η πλαστογράφηση και η δόλια χρήση του⁵⁷.

Εν προκειμένω, το γερμανικό διοικητικό δικαστήριο Gelsenkirchen με το προδικαστικό του ερώτημα ζήτησε από το ΔΕΕ να εξετάσει την καταλληλότητα της νομικής βάσεως του Κανονισμού (άρθρο 62 σημείο 2 στοιχείο α' ΕΚ), την πιθανή ύπαρξη πλημμέλειας κατά τη διαδικασία εκδόσεως του (έλλειψη διαβουλεύσεως με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο βάσει του άρθρου 67 ΕΚ), και την ενδεχόμενη προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Μετά από την απόρριψη των δύο πρώτων λόγων ακυρότητας, έμφαση δόθηκε στην ενδεχόμενη προσβολή της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η εκ μέρους των αρμοδίων εθνικών αρχών λήψη

57. Βλ. ΔΕΕ, Απόφαση Ηνωμένο Βασίλειο κατά Συμβουλίου, C-137/2005 (18.12.2007), Συλλ. 2007, σ. I-11593.

και αποθήκευση ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων συνιστά επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και επέμβαση στο δικαίωμα ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 του Χάρτη, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να τύχουν επεξεργασίας μόνο με τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου. Δεδομένης, ωστόσο, της αναγκαιότητας των διαβατηρίων για τη μετακίνηση των υπηκόων της Ενώσεως σε τρίτες χώρες, η εναντίωση στην επεξεργασία δεδομένων για τη χορήγηση διαβατηρίων δεν είναι εφικτή και, ως εκ τούτου, η συγκατάθεση δεν είναι ελεύθερη, ώστε να αποτελέσει νόμιμη βάση της επεξεργασίας⁵⁸.

Σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα ψηφιακά δακτυλικά αποτυπώματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εξακρίβωση της γνησιότητας του διαβατηρίου και της ταυτότητας του κατόχου του. Πρόκειται για την εξυπηρέτηση δύο σκοπών δημοσίου συμφέροντος, ο πρώτος από τους οποίους συνίσταται στην πρόληψη της πλαστογραφήσεως των διαβατηρίων και ο δεύτερος στην καταπολέμηση της δόλιας χρήσεώς τους, ήτοι της χρήσεως από άλλα πρόσωπα πλην του νομίμου κατόχου τους. Για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί εάν οι περιορισμοί του δικαιώματος ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι ανάλογοι προς τους σκοπούς που επιδιώκει ο Κανονισμός για την αποτροπή της παράνομης εισόδου προσώπων στο έδαφος της Ενώσεως. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να εξεταστεί αν τα μέσα που εφαρμόζονται δυνάμει του Κανονισμού ενδείκνυται για την εκπλήρωση των σκοπών αυτών και δεν βαιίνουν πέραν του αναγκαίου προς τούτο ορίου⁵⁹. Αναφορικά με την εκπλήρωση του σκοπού πρόληψης της πλαστογραφήσεως διαβατηρίων, είναι γεγονός ότι η προβλεπόμενη στη διάταξη αυτή καταχώριση των ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων σε μέσο αποθηκείσεως υψηλής ασφάλειας προϋποθέτει υπερσύγχρονη τεχνολογία, προκειμένου να είναι ικανή να μειώσει τον κίνδυνο πλαστογραφήσεως των διαβατηρίων και να διευκολύνει τα καθήκοντα των αρχών που είναι επιφορτισμένες με τον έλεγχο της γνησιότητας τους κατά τη διέλευση των συνόρων. Αναφορικά με τον σκοπό περί καταπολεμήσεως της δόλιας χρήσεως των διαβατηρίων, το Δικαστήριο δέχεται αφενός ότι η μέθοδος αυτή δεν αποκλείει εντελώς τις περιπτώσεις εσφαλμένης εγκρίσεως της διελεύσεως των συνόρων από πρόσωπα, στα οποία δεν επιτρέπεται η είσοδος στο έδαφος της Ενώσεως, πλην όμως μειώνει σημαντικά τον κίνδυνο τέτοιων εσφαλμένων εγκρίσεων εισόδου, ο οποίος θα υφίστατο σε περίπτωση μη εφαρμογής της. Αφετέρου, μολοντί η εφαρμογή

της μεθόδου εξακρίβωσεως της ταυτότητας μέσω ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων ενέχει όντως τον κίνδυνο να αποκλεισθεί κατ' εξαίρεση και εσφαλμένα η είσοδος σε πρόσωπα, στα οποία θα έπρεπε να επιτραπεί, τούτο δεν μεταβάλλει το γεγονός ότι η μη αντιστοιχία των ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων του κατόχου του διαβατηρίου με τα στοιχεία που έχουν ενταχθεί στο έγγραφο αυτό δεν συνεπάγεται, όπως προβλέπει το άρθρο 4 παρ. 3 δεύτερο εδάφιο του Κανονισμού, αυτόματο αποκλεισμό της εισόδου του ενδιαφερομένου στο έδαφος της Ενώσεως. Αυτή η έλλειψη αντιστοιχίας έχει ως μοναδική συνέπεια την κινητοποίηση των αρμόδιων αρχών σε σχέση με το οικείο πρόσωπο και την εκ μέρους τους διενέργεια ενδεδειχένου ελέγχου προς οριστική εξακρίβωση της ταυτότητάς του.

Κατά την εξέταση του πρώτου σταδίου της αρχής της αναλογικότητας, ήτοι της προσφορότητας, το Δικαστήριο έκρινε ότι η χρήση των δακτυλικών αποτυπωμάτων είναι ικανή να μειώσει το κίνδυνο της πλαστογραφήσεως, διευκολύνοντας τον έλεγχο της γνησιότητας (αυθεντικότητας) από τις αρμόδιες αρχές. Όσον αφορά την καταπολέμηση της δόλιας χρήσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι αν και η χρήση των βιομετρικών δεδομένων δεν αποκλείει την περίπτωση εσφαλμένων εγκρίσεων εισόδου στο έδαφος της Ενώσεως, περιορίζει δραστικά τον κίνδυνο των εσφαλμένων εγκρίσεων εισόδου.

Όσον αφορά την εξέταση του δεύτερου σταδίου της αρχής της αναλογικότητας, ήτοι της αναγκαιότητας της εν λόγω επεξεργασίας δεδομένων, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι λήψη αποτυπωμάτων γίνεται από δύο δάκτυλα, παρουσία άλλων προσώπων και συνεπώς δεν πρόκειται για κατ' ιδίαν πράξη. Επιπλέον, η εν λόγω διαδικασία, όπως και η διαδικασία λήψεως φωτογραφίας προσώπου, δεν είναι ιδιαίτερα δυσάρεστη σωματικά ή ψυχολογικά. Το Δικαστήριο δέχεται ότι η λήψη ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων είναι μια επιπλέον πράξη σε σχέση με τη λήψη φωτογραφίας προσώπου. Εντούτοις, ο συνδυασμός δύο πράξεων για την ταυτοποίηση προσώπων δεν μπορεί a priori να θεωρηθεί ότι θίγει, αφ' εαυτού, τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη περισσότερο από όσο θα τα έθιγε μεμονωμένα καθένα από τις πράξεις αυτές. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η μοναδική πραγματική εναλλακτική της λήψεως ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων λύση που προβλήθηκε κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία είναι η λήψη εικόνας της ίριδας του ματιού. Από κανένα σημείο της υποβληθείσας στο Δικαστήριο δικογραφίας όμως δεν προκύπτει ότι η διαδικασία αυτή θίγει τα προστατευόμενα από τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη δικαιώματα λιγότερο από τη λήψη ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων. Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των δύο αυτών τελευταίων μεθόδων, είναι γεγονός ότι το τεχνολογικό επίπεδο της μεθόδου που στηρίζεται στην αναγνώριση της ίριδας δεν είναι εξίσου υψηλό με εκείνο της μεθόδου που στηρίζεται στη λήψη ψηφιακών δακτυλικών

58. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι πρόσωπα που δεν θα διαθέτουν διαβατήρια με βιομετρικά δεδομένα σε ψηφιακή μορφή, όπως οι μετανάστες, θα είναι δύσκολο να αποδείξουν την ταυτότητά τους, ενώ είναι πιθανόν να στιγματισθούν και οι ανάπηροι που δεν μπορούν να υποβληθούν σε βιομετρικές εξετάσεις, βλ. *Παναγιώτη Μαντζούφα*, ό.π. (υποσ. 38), υποσ. 30.

59. Βλ. ΔΕΕ, Απόφαση Volker und Markus Schecke GbR (C-92/2009) και Hartmut Eifert (C-93/2009) κατά του κρατιδίου Hessen (9.11.2010), σκ. 74.

αποτυπωμάτων. Εξάλλου, η αναγνώριση της ίριδας αποτελεί σήμερα διαδικασία με σαφώς υψηλότερο κόστος έναντι της συγκρίσεως των ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων και, ως εκ τούτου, ενδείκνυται λιγότερο για γενικευμένη χρήση. Το Δικαστήριο καταλήγει ότι δεν έχει περιέλθει σε γνώση του η ύπαρξη μέτρων, τα οποία δύνανται να συμβάλουν αρκούτως αποφασιστικά στον σκοπό προστασίας των διαβατηρίων από δόλια χρήση και συγχρόνως θίγουν τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη σε μικρότερο βαθμό έναντι της μεθόδου που στηρίζεται στη λήψη ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων. Στο σημείο αυτό αξίζει πάντως να τονισθεί ότι το Δικαστήριο δεν έλαβε επαρκώς υπόψη του ότι η λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων συνιστά έντονη επέμβαση στο δικαίωμα ιδιωτικότητας, δεδομένου ότι μπορεί να λάβει χώρα και εν αγνοία του ατόμου. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο δεν πρόβη σε ενδελεχή εξέταση άλλων πιοτέρων και εξίσου αποτελεσματικών μέσων, όπως αυτών της σαρώσεως της ίριδας του ματιού ή της βιομετρίας βάσει της γεωμετρίας της παλάμης⁶⁰. Αξιολόγησε μόνο το υψηλότερο κόστος της σαρώσεως της ίριδας του ματιού, χωρίς να παραδεχθεί ότι το μέσο αυτό είναι φιλικότερο στην ιδιωτικότητα του ατόμου.

Το Δικαστήριο, τέλος προχωρεί στο δυσκολότερο στάδιο της εξετάσεως της αρχής της αναλογικότητας εν στενή έννοια. Πρόκειται για μία απαίτηση δικαιοσύνης υπό την έννοια ότι πρέπει να συνεκτιμάται «η αξία των δικαιούχων της διανομής προσώπων, η ποικιλία και η ιδιομορφία των περιστάσεων για να υπάρξει η αριστοτελική ορθή σχέση προς τι, η συμμετρία, ο προσήκων λόγος, η ισοτιμία λόγων, το ακριβές μέσον και η αναλογική αρμονία στις δικαίκες σχέσεις και καταστάσεις (διανεμητική δικαιοσύνη)»⁶¹. Δεδομένου του κινδύνου, μετά τη λήψη των ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων κατ' εφαρμογήν της διατάξεως του άρθρου 1 παρ. 2 του Κανονισμού τα εν λόγω υψηλής ποιότητας δεδομένα να αποθηκεύονται, ενδεχομένως συγκεντρωτικά, και να χρησιμοποιούνται για άλλους σκοπούς πέραν των προβλεπόμενων στον οικείο Κανονισμό, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι σαφώς τα ψηφιακά δακτυλικά αποτυπώματα έχουν ιδιαίτερο ρόλο στον προσδιορισμό της ταυτότητας των προσώπων εν γένει. Συναφώς, οι τεχνικές ταυτοποιήσεως που στηρίζονται στη σύγκριση ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων που λαμβάνονται σε συγκεκριμένο τόπο με εκείνα που έχουν αποθηκευθεί σε βάση δεδομένων καθιστούν δυνατή την εξακρίβωση της παρουσίας συγκεκριμένου προσώπου στον εν λόγω τόπο είτε στο πλαίσιο έρευνας σε ποινική υπόθεση είτε για τον έμμεσο έλεγχο του εν λόγω προσώπου. Το Δικαστήριο διευκρινίζει

ότι το άρθρο 1 παρ. 2 του Κανονισμού προβλέπει την αποθήκευση των ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων μόνον εντός του ίδιου του διαβατηρίου, το οποίο εξακολουθεί να ανήκει αποκλειστικώς στον κάτοχο του αποκλείοντας κάθε άλλη μορφή και κάθε άλλο μέσο αποθηκείσεως των οικείων ψηφιακών δακτυλικών αποτυπωμάτων. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να ερμηνευθεί, ότι συνιστά νομική βάση για ενδεχόμενη συγκεντρωτική επεξεργασία των δεδομένων που συλλέγονται βάσει των διατάξεων του ή για χρήση των δεδομένων αυτών με άλλο σκοπό πλην του σκοπού αποτροπής της παράνομης εισόδου προσώπων στο έδαφος της Ενώσεως. Υπό το φως αυτών των σκέψεων, το Δικαστήριο απαντά στο προδικαστικό ερώτημα ότι από την εξέτασή του δεν προέκυψαν στοιχεία δυνάμενα να θίξουν το κύρος του άρθρου 1 παρ. 2 του Κανονισμού.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι μολονότι ο Κανονισμός δεν παρέχει νομική βάση για την κεντρική αποθήκευση των βιομετρικών δεδομένων, εντούτοις δεν την αποκλείει. Ακόμα και αν διακρίναμε με αυστηρότητα τα βιομετρικά δεδομένα, τα οποία συλλέγονται και αποθηκεύονται για δημόσιους σκοπούς από συγκεκριμένες υπηρεσίες (π.χ. έλεγχος συνόρων), από αυτά που συγκεντρώνονται από ιδιώτες στη βάση συμβατικών υποχρεώσεων με τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου, θα ήταν δύσκολο να διασφαλιστεί ότι τα δεύτερα δεν θα διασυνδέονταν με τα πρώτα⁶². Ως εκ τούτου, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο της εντάξεως όλων των πολιτών που διαθέτουν διαβατήρια στην κατηγορία των υπόπτων για διάπραξη εγκλημάτων⁶³. Υπό αυτό το πρίσμα ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων είχε συστήσει στην Επιτροπή να προτείνει μέτρα περαιτέρω εναρμονίσεως, προκειμένου να εφαρμοστεί η χρήση μόνο αποκεντρωμένης αποθηκείσεως των βιομετρικών δεδομένων στο μέσο αποθηκείσεως του διαβατηρίου⁶⁴. Επιβεβαιωτική του μη αποκλεισμού δημιουργίας βάσεως βιομετρικών δεδομένων είναι και πρόσφατη νομολογία του γαλλικού Συμβουλίου της Επικρατείας⁶⁵,

62. Βλ. *Παναγιώτη Μαντζούφα*, ό.π. (υποσ. 38), υποσ. 31.

63. Βλ. *Παναγιώτη Μαντζούφα*, ό.π. (υποσ. 38), υποσ. 31, όπ. περαιρ. παραρ.

64. Βλ. Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων, Γνωμοδότηση της 26ης Μαρτίου 2008 σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 2252/2004 του Συμβουλίου σχετικά με την καθιέρωση προτύπων για τα χαρακτηριστικά ασφάλειας και τη χρήση βιομετρικών στοιχείων στα διαβατήρια και τα ταξιδιωτικά έγγραφα των κρατών μελών, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αριθμ. C 200/1 της 6.8.2008, σκ. 39-41, διαθέσιμη σε: https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Opinions/2008/08-03-26_Biometrics_passports_EL.pdf, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013. Σημειώνεται ότι η εν λόγω Γνωμοδότηση τονίζει, μεταξύ άλλων, τις εγγενείς ατέλειες των βιομετρικών συστημάτων και ειδικότερα όσον αφορά τα παιδιά και τους ηλικιωμένους.

65. Βλ. CE, 26 Octobre 2011, Association pour la promotion de l'image et autres, n°s 317827,317952, 318013, 318051, διαθέσιμη σε <http://www.conseil-etat.fr/fr/selection-de-decisions-du-conseil-d-etat/ce-26-octobre-2011-association-pour-la-promotion-de-l-image-et-autres-n.html>, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

60. Βλ. διεξοδικά *Εύη Χατζηλιάση και Αθηνά Μπούρκα*, ό.π. (υποσ. 56).

61. Βλ. *Δήμητρα Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου*, σε: «Χαριστήριον», Συμμεικτα προς τιμήν Γεωργίου Μ. Παπαχαϊζή (Γ.Τ. Παπαχαϊζή), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1989, σελ. 889 επ. (891-892) = σε: *Δήμητρα Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου/Ευαγγελία Κουτούπα-Ρεγκάκου*, Εμβάθυνση Δημοσίου Δικαίου, Ειδικά Θέματα Διοικητικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 59-94.

αναφορικά με τη νομιμότητα διατάγματος που προέβλεπε τη λήψη οκτώ (έναντι των δύο που αποθηκεύονται στο διαβατήριο) δακτυλικών αποτυπωμάτων και την αποθήκευσή τους σε κεντρική βάση δεδομένων υπό την ονομασία «TES». Το γαλλικό Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο έκρινε ότι η δημιουργία και λειτουργία βάσεως δεδομένων δεν περιορίζει δυσανάλογα το δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, ο οποίος συνίστατο απλώς στην επιβεβαίωση της ταυτότητας του προσώπου που αιτείται την ανανέωση του διαβατηρίου του. Αυτό το οποίο συνιστά δυσανάλογο περιορισμό, σύμφωνα με το Δικαστήριο, είναι η συλλογή και η επεξεργασία μεγαλύτερου αριθμού δακτυλικών αποτυπωμάτων από αυτά που αποθηκεύονται στο διαβατήριο και για το λόγο αυτό ακύρωσε μερικώς το σχετικό άρθρο του διατάγματος.

Ο έλεγχος των τριών σταδίων της αρχής της αναλογικότητας από το Δικαστήριο οδήγησε στο αποτέλεσμα ότι το μέτρο της λήψης βιομετρικών δεδομένων συνιστά θεμιτό περιορισμό της ιδιωτικότητας. Ερωτήματα, ωστόσο, ανακύπτουν για το εάν ο έλεγχος αυτός ήταν πλήρης. Για παράδειγμα, κατά την εξέταση της αναγκαιότητας της λήψης δακτυλικών αποτυπωμάτων δεν εξετάστηκαν ενδελεχώς άλλα βιομετρικά δεδομένα, που ενδεχομένως κρίνονται λιγότερο επαχθή για την ιδιωτικότητα του ατόμου, όπως η βιομετρία βάσει της γεωμετρίας της παλάμης. Υπό αυτή την έννοια δεν θα ήταν άστοχο να υποστηριχθεί ότι δεδομένου ότι υπάρχουν πλιότερα μέσα για την εξυπηρέτηση του αυτού σκοπού, ο έλεγχος της αρχής της αναλογικότητας έπρεπε να σταματήσει στην εξέταση της αναγκαιότητας⁶⁶. Βέβαια, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι εάν το Δικαστήριο προέβιαινε σε ενδελεχή έλεγχο της αρχής της αναγκαιότητας αναζητώντας άλλα, κατά την κρίση του, πλιότερα και εξίσου αποτελεσματικά μέσα θα υπέπιπε στον κίνδυνο του δικαστικού ακτιβισμού, υποκαθιστώντας τη βούληση του νομοθέτη. Η παράλειψη αυτή του Δικαστηρίου προς ενδελεχή έλεγχο της αναγκαιότητας ίσως υποδηλώνει τις δυσκολίες της αρχής της αναλογικότητας κατά την εξέταση συγκρουομένων αγαθών, όπως αυτού της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας⁶⁷. Είναι άραγε πάντοτε εφικτή η ανεύ-

ρεση διανεμπτικής δικαιοσύνης ή μήπως σε ορισμένες περιπτώσεις το ένα αγαθό υποχωρεί εκ των πραγμάτων χάριν του άλλου, επειδή υπό τις εκάστοτε συνθήκες κρίνεται προτιμότερο; Εάν παραδεχθούμε ότι πρόκειται για έστω και δικαιολογημένη υποχώρηση του δικαιώματος ιδιωτικότητας προς χάριν της δημόσιας ασφάλειας, τότε σαφώς αυτή χρήζει αυστηρής νομοθετικής αντιμετώπισης, η οποία σε κάθε περίπτωση προκρίνεται από την οποιαδήποτε εν κρυπτώ διαδικασία συλλογής βιομετρικών δεδομένων για μη προβλεπόμενους ή αλλιώς αδιαφανείς σκοπούς.

VIII. Αντί επιλόγου

Ένας από τους μεγάλους κινδύνους των βιομετρικών συστημάτων είναι ότι εισβάλλουν στην ιδιωτικότητα των ατόμων. Ο μεγαλύτερος φόβος που εκφράζεται είναι η δημιουργία βάσεως βιομετρικών δεδομένων υπό κεντρική διαχείριση και η χρήση των δεδομένων για άλλους πλιν από τους κατά νόμο προβλεπόμενους σκοπούς. Δεν αποκλείεται με τον τρόπο αυτό «να οδηγηθούμε σε μια κατάσταση πραγμάτων, κατά την οποία η ασφάλεια και η τρομοκρατία θα συναποτελούν ένα ενιαίο θανάσιμο σύστημα, στο πλαίσιο του οποίου η μια θα δικαιολογεί και θα νομιμοποιεί τις ενέργειες της άλλης»⁶⁸. Ο κίνδυνος της καταχρήσεως είναι έντονος και πασιφανής⁶⁹. Ωστόσο, είναι ο τρόπος χρησιμοποίησεως των βιομετρικών δεδομένων που τα καθιστά προστατευτικά της ιδιωτικότητας ή επεμβατικά σε αυτή. Δεν είναι τυχαίο ότι ευπαθείς ομάδες, όπως οι ηλικιωμένοι, ως εύκολα θύματα παραβιάσεως προσωπικών δεδομένων, είναι οι πιο ένθερμοι οπαδοί της χρήσεως βιομετρικών συστημάτων, καθώς προστατεύονται από πολλούς κινδύνους, όπως της υποκλοπής ταυτότητας κ.ο.κ.⁷⁰. Οι κίνδυνοι από την επεξεργασία βιομετρικών δεδομένων είναι πολλοί. Περισσότεροι όμως είναι οι κίνδυνοι από τη μη ρύθμιση των αναφουομένων προβλημάτων και από την εν κρυπτώ διευθέτησή τους για μη προβλεπόμενους σκοπούς. Συνεπώς, κάλλιο το ρυθμίζειν παρά το δαιμονίζειν!

66. Πρβλ. *Bodo Pieroth/Bernhard Schlink*, Grundrechte, Staatsrecht II, C.F. Müller Verlag, 29 έκδοση, Heidelberg 2013, αρ. περιθ. 294 και γενικά ανάλυση της θεωρίας ότι η αρχή της αναλογικότητας εξαντλείται στον έλεγχο της αναγκαιότητας από *Bernhard Schlink*, *Abwägung im Verfassungsrecht*, Duncker und Humblot Verlag, Berlin 1976, όπου υποστηρίζεται ότι ο έλεγχος της αρχής της αναλογικότητας συνιστά κατ' ουσία έλεγχο της αρχής της αναγκαιότητας, υπό την έννοια ότι εάν η εξέταση της αρχής της αναγκαιότητας γίνεται διεξοδικά, τότε θα μπορούσε κάλλιστα η εξέταση να σταματά εκεί. Δεν είναι μάλιστα λίγες οι περιπτώσεις, όπου το Δικαστήριο εντάσσει τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας εν στενή έννοια μόνο στον έλεγχο της αναγκαιότητας. Βλ. *Paul Craig/Gráinne De Búrca*, EU Law, Text, Cases and Materials, πέμπτη έκδοση, Oxford 2011, σελ. 526 επ.

67. Πρβλ. *Stavros Tsakyrakis*, Proportionality: An assault on human rights?, I-CON 2009, σελ. 468 επ. (469 επ.), σύμφωνα με τον οποίο,

η εξέταση της αρχής της αναλογικότητας είναι εξαιρετικά θολή καθώς δεν είναι σαφές τι σταθμίζεται, πώς σταθμίζεται και ποιος προβαίνει στη στάθμιση. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η αναλογικότητα αποτελεί λανθασμένη αναζήτηση της ακρίβειας και της αντικειμενικότητας στην επίλυση αντιτιθεμένων αγαθών και για το λόγο αυτό ο δικαστής θα πρέπει να επικεντρωθεί στα ηθικά ζητήματα που οδήγησαν σε αυτές τις διαφορές.

68. Βλ. *Giorgio Agamben*, «Ασφάλεια και τρόμος», Σύγχρονα Θέματα, τ. 80, 2002, σελ. 5.

69. Βλ. *Scientific America*, Biometric Security Poses Huge Privacy Risks, διαθέσιμο σε: http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=biometric-security-poses-huge-privacy-risks&WT.mc_id=SA_DD_20131224, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.

70. Βλ. *Statement of Dennis Carlton*, Director of Washington Operations International Biometric Group, LLC, διαθέσιμο σε: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-107shrg82327/html/CHRG-107shrg82327.htm>, τελευταίος έλεγχος: 27.12.2013.